

תוכן עניינים

2	הקדמה
3	מבוא
5	פרק ראשון : רקע היסטורי יהודי אתיופיה
7	עלייה לישראל
9	פרק שני : נישואין בקרב יהודי אתיופיה
9	נישואין וחיי זוגיות באתיופיה
10	נישואין וחיי משפחה בישראל
14	פרק שלישי : גירושין בקרב יהודי אתיופיה
16	פרק רביעי : ראיונות אישיים
19	סיכום ומסקנות
23	ביבליוגרפיה
25	נספחים
25	נספח 1
29	נספח 2

מבוא

יהדות אתיופיה היא קהילה יהודית ותיקה אשר הצליחה לשמור על האופי היהודי שלה במשך שנים רבות בגולה ותחת קשיים לא מבוטלים. בעקבות עליית יהודי אתיופיה היו צריכים בני העדה האתיופית לערוך תמורות תרבותיות וחברתיות באופן אשר יתאים את הנורמות שלהם לנורמות של מדינת ישראל בעלת האופי המערבי. נקודה אחת מרכזית, שבה תעסוק בעיקר עבודה זו, היא שאלת הנישואין, הגירושין והיחסים הקרובים שבין בני זוג בעדה.

מאחר ומערכת היחסים של התא המשפחתי השתנתה בעקבות המעבר ממדינת מסורתית למדינה מערבית, עולה השאלה כיצד באה לידי ביטוי התמורה הזו במערכת הנישואין והגירושין. האם מערכות אלו השתנו בהתאמה לשינוי במצב של האישה בחברה הישראלית, או שמא אירעו תהליכים אחרים. כלומר, עבודה זו תבקש לעסוק במאפיינים של חיי הנישואים והגירושין של יהודי אתיופיה.

שאלת המחקר של העבודה היא:

כיצד השתנו מוסדות הנישואין והגירושין בחברה האתיופית לאחר עלייתם למדינת ישראל?

עבודה זו נכתבה מתוך הרצון להבין תופעות שונות אשר מתרחשות בחברה האתיופית. למרות שבני העדה עלו למדינת ישראל לפני כמה עשורים הם עדיין במידה רבה קהילה מסוגרת בתוך עצמה ולא משתלבת בקלות. האם משמעות הדבר הוא כי גם מעמד האישה נשמר ולא עבר תמורות מטבע הקיום במדינה מערבית. יש צורך לברר את השאלות הללו כדי להבין יותר טוב את התהליכים השונים אשר עברו על החברה של "ביתא ישראל" לאחר שהם הגיעו לישראל.

הבנה טובה יותר של החברה האתיופית, ואת התהליכים השונים אשר מתקיימים בקרבתה, עשויה לסייע לנו להבין את החברה הזו גם במובנים יותר כללים ולהיות מסוגלים להעניק להם את המשאבים הדרושים להם כדי שהם יוכלו להשתלב בחברה בצורה טובה ושלמה יותר בעתיד. התקופה שבו עוסקת עבודה זו היא בעיקר בתקופה אשר קדמה לעלייה המסיבית של שנות התשעים למדינת ישראל ולאחר עלייה זו למדינת ישראל. היא תבחן את השינויים אשר התרחשו בחברה האתיופית, הן על ידי תיאור החוקרים אשר עסקו בתופעות השונות של החברה האתיופית בישראל וכן מפי מרואיינים, בני העדה, אשר יוכלו לשפוך אור או זווית נוספת, מנקודת מבטם והחווייה האישית שלהם.

פרק ראשון: רקע היסטורי יהודי אתיופיה

קהילת יהודי אתיופיה מכונה גם ביתא ישראל. תולדות הקהילה החלה כבר במאות הראשונות לספירה אם כי אין לדעת באופן וודאי מתי בדיוק החלה להתקיים באתיופיה קהילת ישראל. המסורת העממית טוענת כי יהודי אתיופיה הם צאצאים של שלמה המלך ומלכת שבא ובכך יוצרת המסורת את הנרטיב אשר קושר את יהדות אתיופיה לתורה. מסורות אחרות קושרות את מוצא יהודי אתיופיה לימי חורבן הבית הראשון, השני ואפילו עשרת השבטים האבודים¹. אנו יודעים כי במאה הרביעית לספירה המירה ממלכת אקסום את דתה לנצרות. בעקבות המרת הדת הזו פרץ סכסוך בין השלטון הנוצרי ובין יהודים מורדים אשר כונו ביתא ישראל.

האזכור הראשון של מי שאנו קוראים להם היום קהילת ביתא ישראל מצוי בכוניקה של מלחמות הקיסר הנוצרי עמדה ציון. תקופת מלכותו של קיסר זה הביאה ליצירת תקופת קרבות בין קהילת ביתא ישראל ובין השלטונות הנוצריים. מלחמות אלו היו יותר מלחמות של שליטה וכוח מאשר מלחמות דת מובהקות ומשום כך לא היה בקשה או דרישה של הנוצרים להמיר את דתם של כל יהודי אתיופיה, אלא רק לקבל את מרותם השלטוני בתור השליטים המעשיים של המדינה. מערכת היחסים של היהודים עם הנוצרים התאפיינה בשמירה על אינטרסים משותפים למרות השוני הגדול מבחינה תיאולוגית וכך מצאו את עצמם יהודים רבים נלחמים פעמים רבות לצדם של הנוצרים כנגד כוחות אחרים².

תמורה משמעותית התרחשה בימי שלטונו של הקיסר הנוצרי איצחאק. קיסר זה הוביל את צבאו למלחמה נגד ביתא ישראל, תוך שיתוף פעולה עם מנהיגים יהודיים מקומיים. לאחר שהוא הביס את הצבאות אשר נלחמו בו הוא דרש מבני ביתא ישראל:

"מי שיטבל כנוצרי יוכל לרשת את אדמת אביו, מי שלא יהיה לפלאסי³".

הצהרה זו למעשה מצהירה כי כל יהודי יהיה מוגדר בתור פלאשה, זר או נודד, מונח שבו נוצרים התשמשו לתיאור יהודים וייתכן כי זה מקור המונח.

חשיבותם של אירועים אלו הם הרבה יותר גדולים מאשר האירועים הצבאיים עצמם. נישול היהודים

¹ יעקב מלקמו, סולומון מברטו, זיוה מקונן, שושנה סמואל, אורלי אוסדון, רחמים מלקו, מורשת יהדות אתיופיה - קהילת "ביתא ישראל" באתיופיה ובישראל, המינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער במשרד החינוך, 2002, עמ' 7-9.

² חגי ארליך, הגר סלומון, סטיבן קפלן, אתיופיה נצרות אסלאם יהדות, האוניברסיטה הפתוחה, 2003, עמ' 284.

³ שם, עמ' 284.